

Omvärldsanalys för Österåkers översiktsplan

FUTURE

Research-
based
foresight

STRATEGY

Future-
based
strategy

ACTION

Strategy
enforcement

Rapporten i korthet

Utvecklingen i Österåker sker inte i ett vakuum, utan påverkas starkt av bredare samhällstrender. Befolkningsförändringar med en åldrande befolkning och minskat barnafödande innebär nya behov av bostäder, service och omsorg. Samtidigt ökar inflyttningen av barnfamiljer till attraktiva småhusmiljöer, vilket skapar en dubbelriktad demografisk press. Klimatförändringar med stigande havsnivåer, extremväder och krav på klimatanpassning gör robusthet och resiliens till centrala planeringsfrågor. Mobilitetstrender med ökat fokus på hållbara transporter och regional tillgänglighet påverkar såväl arbetspendling som fritidsresor. Även livsstilstrender bidrar: människor efterfrågar i allt högre grad både närhet till urbana kvaliteter och tillgång till natur, rekreation och trygghet.

Österåker står starkt med natur, skärgård och trygghet som grund för en attraktiv livsmiljö. Närheten till Stockholm och tillgången till kollektivtrafik förstärker kommunens läge och möjligheter. Samtidigt finns tydliga utmaningar i form av bilberoende, splittrad geografi, ett ensidigt bostadsutbud och ett växande exploateringsstryck på grönområden.

Fyra prioriterade områden framträder i arbetet med den nya översiktsplanen:

1. **Värna natur och rekreation** – Skydda och utveckla skärgård, grönområden och rekreatiionsstråk för attraktivitet, hälsa och beredskap.
2. **Stärka Ortsstrukturen** – Ge orter tydliga roller och utveckla dem som noder för service, mobilitet och boende.
3. **Bredda bostads- och serviceutbudet** – Skapa variation i boendeformer och komplettera med handel, kultur och mötesplatser.
4. **Bygga robusthet** – Integrera klimatanpassning, energi och resiliens i planeringen för att skapa trygga och hållbara miljöer.

Rekommendationen är att översiktsplanen utgår från Österåkers unika kvaliteter, samtidigt som den ger riktning för utveckling inom mobilitet, bostäder, social hållbarhet och klimatanpassning. Genom tydliga prioriteringar kan kommunen stärka både attraktivitet och långsiktig resiliens.

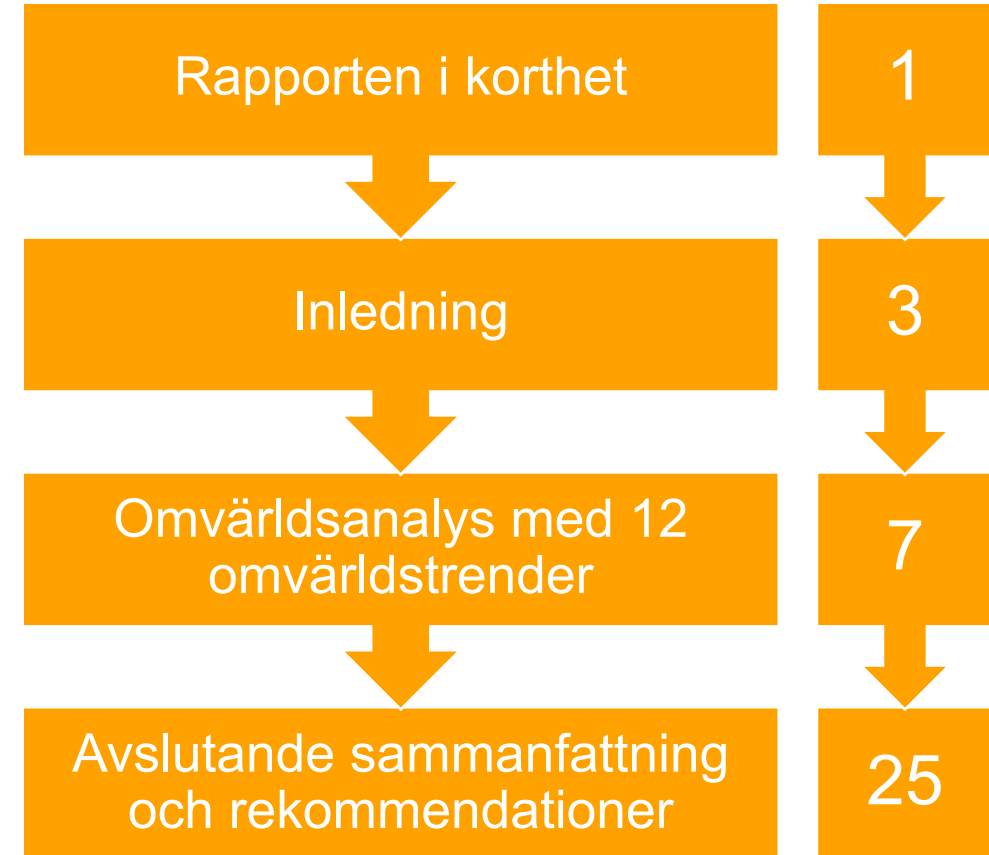

Rapportens innehåll

I **inledningen** beskrivs bakgrund till arbetet samt bakgrund till den metodologi och teori som Kairos Future använder.

Kapitlet med **omvärldsanalys** inleds med en beskrivning av omvärldsanalys. Därefter beskrivs kort de fem megatrender som beskriver mycket av världens utveckling följt av tolv omvärldstrender med relevans för Österåkers översiktsplan.

Rapporten avslutas med en sammanställning av **styrkor och möjligheter samt svagheter och hot** för Österåker mot bakgrund av arbetet med omvärldsanalysen. Vidare så ges en sammanfattning i form av **prioriteringar och rekommendationer** för det fortsatta arbetet.

Bakgrund och syfte

Österåkers kommun är inne i en fas av att ta fram en ny översiktsplan. Som en del i det arbetet så tas en omvärldsanalys fram för att ge bästa möjliga förutsättningar för de viktiga strategiska beslut som en översiktsplan innebär.

En översiktsplan är bland det mest långsiktiga en kommun arbetar med. Genom att ta fram en omvärldsanalys så ökar sannolikheten att de inriktningar som tas fram för Österåkers framtida utveckling också är anpassade för just framtiden. Genom att idag planera rätt för framtida behov kan vi skapa ett mer hållbart samhälle och byggande – något som långsiktigt sparar resurser.

I nästa kapitel beskrivs omvärldsanalys bredare, det finns även mycket att ta del av via tex Kairos Futures hemsida.

Vilka förändringar i
omvärlden påverkar
Österåkers utveckling
mot år 2040?
(som har avtryck på ÖP)

Frågeställning för omvärldsanalysen

*2040 är inte året för översiktsplanen men det år som trendspaningen sträcker sig mot

Att fortsatt använda omvärldsanalysen

Framtagandet av denna omvärldsanalys har gjorts i samband med att Österåker ska ta fram ett inriktningsbeslut för framtagande av en ny översiktsplan. Även om omvärldsanalysen är ett viktigt verktyg för detta initiala steg så är den fortsatt relevant även för det fortsatta arbetet.

I det fortsatta arbetet så har omvärldsanalysen redan i denna första fas bidragit med flera relevanta insikter för det fortsatta arbetet med översiktsplanen, även efter inriktningsbeslutet. Efter inriktningsbeslutet är det klokt att återgå till omvärldsanalysen i varje nytt steg för att reflektera över att vägvalen i den nya översiktsplanen anpassas efter den förväntade utvecklingen beskrivet genom de olika trenderna.

Ett bra komplement kan vara att utifrån översiktsplanen som helhet, men även som enskilda delar, göra en konsekvensanalys av vad trenderna kan tänkas

innebära. Genom att sammanställa ett arbete med konsekvenser så kan en analys även landa i strategiska fokusområden – frågeställningar och perspektiv som är särskilt viktiga att använda och/eller hantera i översiktsplanen.

Både konsekvenser och strategiska fokusområden kan sedan användas som grund för en fortsatt idéutveckling. Genom att göra detta så betyder det att man har genomfört ett strategiskt arbete för att dra nytta och framtida möjligheter samt hantera framtida utmaningar.

Något senare i denna inledning så beskrivs hur Kairos Future arbetar med strategier. En översiktsplan är en form av strategi och utöver omvärldsanalysens BÖR perspektiv så kompletteras den med visionens VILL och tillgångar och förmågor KAN.

Metod

Arbetet med denna omvärldsanalys i samband med uppstart för framtagande av en ny omvärldsanalys har letts av Kairos Future men i samverkan med en analysgrupp från Österåkers kommun bestående av Elin Wiklund, Tobias Baldawi Iskasson, Markus Andersson och Sandra Oliveira E Costa. Deltagande konsult från Kairos Future har varit Cecilia Löfgreen.

Framarbetandet av trenderna har utgått från ca 50 trender som Kairos Future har lyft in i arbetet som sedan i ett första skede arbetats igenom av analysgruppen. Sedan har ett urval av trender stämts av i en workshop med Österåker kommuns strategigrupp inom tjänstepersonsorganisationen.

Arbetet har även använt de två framtidsstudier från 2023 och 2024 som Österåker varit med och ta fram tillsammans med Kairos Future, Stora flytt och boendestudien samt Kompetensjakten.

De trender som har valts är trender i omvärlden som kan tänkas ha störst inverkan på Österåkers utveckling fram till 2040, med tanke på kommunens lokala förutsättningar.

Efter den fastställda trendkartan så har arbetet fortsatt med att utifrån trenderna testa nuvarande översiktsplan samt insikter kring knäckfrågor för Österåkers kommande översiktsplan. Det sistnämnda har primärt arbetats igenom i en workshop med översiktsplanens politiska styrgrupp.

Utifrån hela arbetat har sammanställts en SWOT-analys med huvudsaklig utgångspunkt ifrån de framtagna trenderna.

Robusta framtidsbaserade strategier

För framtidsinriktat strategiskt utvecklingsarbete gäller det att ta vara på de insikter som görs kring omvärld och framtid. Kairos Future har utarbetat ett format som säkerställer att de viktigaste perspektiven täcks in. Vår forskning pekar på att det är minst tre olika fokus som krävs för att skapa robusta strategier för vad man SKA göra: BÖR – VILL – KAN.

Vi utgår från vad som BÖR göras i ljuset av omvärldens utmaningar och krav på "branschen" och er kommun. Det gäller även att frikopplat tänka i banor av vad vi VILL göra. För att välja rätt vägar – det vi SKA göra – handlar det också om att inse vilka val som bäst drar nytta av de tillgångar och kompetenser man besitter, dvs. vad vi KAN.

Omvärldsanalys:
Omvärldens påverkan,
krav och möjligheter
mot framtiden

Visionering:
Tydliga målbilder
att sträva mot och
inspireras av

Invärldsanalys:
Inventering av egna
resurser, tillgångar
och kompetenser

Omvärldsanalys

Att göra en omvärldsanalys

Arbetets frågeställning

Frågeställningen är en central del av omvärldsanalysen. Genom den sker en medveten avgränsning av vilka trender som skall inkluderas i arbetet. Följande frågeställning har varit vägledande för arbetet i denna studie: Vilka förändringar i omvärlden påverkar Österåkers utveckling mot år 2040? (som har avtryck på ÖP).

Tidshorisonten för en omvärldsanalys avgörs av graden av förändringshastighet: vi vill blicka så långt fram att förutsättningar ändras, men inte så långt att förändringar är omöjliga att förutse. Den valda tidshorisonten i denna rapport är därför till år 2040, trots att den nya översiktsplanen blickar längre än till 2040.

Vad är en trend?

En trend avser en förändring i omvärlden som vi bedömer kommer att fortleva under den för arbetet valda tidshorisonten och som kommer att påverka närvärlden i figuren nedan. En trend är synlig nu och har en riktning, fenomenet den beskriver ökar eller minskar.

Analys utifrån och in

Omvärldsanalys handlar om att lyfta blicken, att analysera den egna organisationen och dess verksamhet utifrån – i ljuset av pågående trender. Att framtidssäkra beslut och vägval i invärlden, med stöd av bedömningar av förändringar i omvärld och närvärld.

Att göra en omvärldsanalys forts

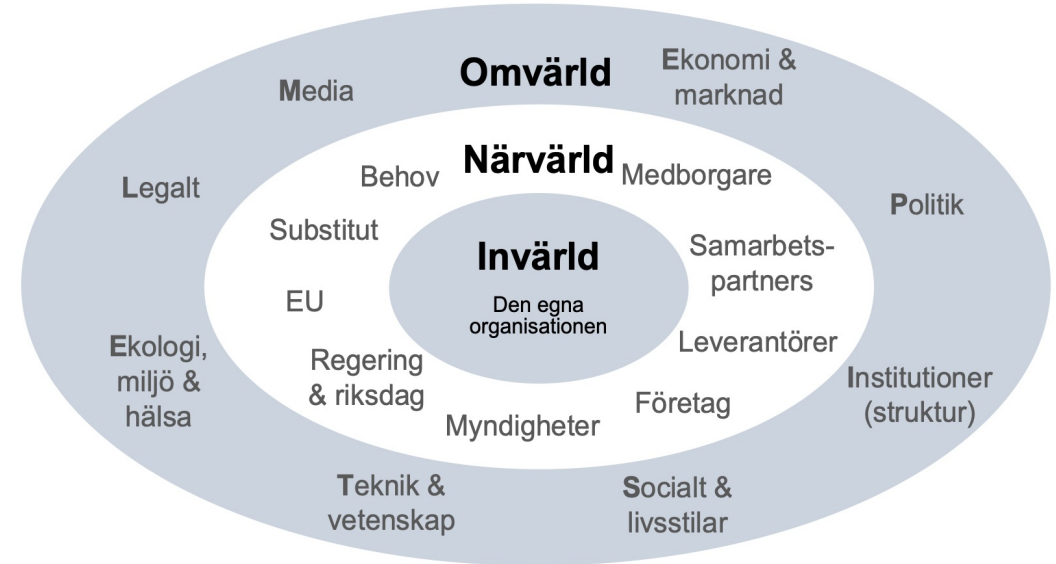
I arbetet med omvärldsanalys söks svar på tre grundfrågor:

VAD är det som händer? (vilka trender/förändringar har störst påverkan?)

VARFÖR händer det? (vilka krafter driver dessa trender?)

HUR påverkar det oss? (vilka konsekvenser får detta för vår verksamhet?)

Denna rapport fokuserar på att beskriva VAD som händer samt ger en antydning till HUR det är med och påverkar Österåkers översiktsplan. Både i det fortsatta arbetet med framtagande av en ny översiktsplan samt i arbetet efter fastställande så kan det vara till stöd att fördjupa arbetet med HUR trenderna påverkar Österåkers utveckling.

Tre världar: Invärlden (den egna organisationen, det man bestämmer själv över), Närvärlden (den arena man agerar på, där man är en av många aktörer som påverkar) och Omvärlden (allt det man påverkas av, men som man inte kan påverka själv).

TRENDKARTA

MEGATRENDER

GRADVIS KLIMAT-
FÖRÄNDRING

INFORMATION-
REVOLUTION OCH
DIGITALISERING

GLOBALISERING
INDUSTRIALISERING

FORTSATT
URBANISERING

LÅNGSAM
DEMOGRAFISK
TRANSITION

OMVÄRLDSTRENDER

Mobiliteten ökar i nya
former

Ökad påverkan från
klimatförändringar

Hårdare konkurrens om
mark och platser

Ny demografi med fler
äldre och färre barn

Ökat fokus på beredskap
och robusthet

Ökad och mer
flerdimensionell
ojämlikhet

Helhetserbudandet blir
viktigare – både rurala
och urbana kvaliteter blir
viktigare

Det regionala
sammanhanget allt
viktigare för lokal tillväxt

Ökat och breddat
hållbarhetsfokus

Den upplevda
otryggheten ökar

Omfattande elektrifiering
och ökat elbehov

Fritid ökar i värde

5 megatrender

Megatrender beskriver övergripande skeenden som påverkar hela samhällets utveckling. De är breda trender som sätter nya villkor för snart sagt alla aktörer.

Gradvis klimatförändring och resursutarmning

Industrialiseringen har skapat välstånd men också lett till ökade utsläpp och ett hårt tryck på naturresurserna. Klimatet förändras gradvis och jordens bördiga marker utarmas. För att möta utmaningen krävs både tekniska innovationer, effektivare resursanvändning och mer hållbara sätt att leva.

Informationsrevolution och digitalisering

Från tryckpressen till internet har informationsflöden ständigt förändrat samhället. Den digitala revolutionen, nu med AI och big data, omformar arbetsliv, organisering och vardag i grunden. Nya möjligheter öppnas samtidigt som gränsen mellan fysisk och digital verklighet suddas ut.

Globalisering och industrialisering

Handel och industrialisering har under lång tid drivit utveckling och välstånd. Trots återkommande kriser fortsätter globaliseringen att växa och sprida idéer, kultur och innovationer. Samtidigt ökar beroenden och sårbarheter mellan länder, vilket gör världen mer sammanlänkad än någonsin.

Fortsatt urbanisering

Städerna är motorer för arbete, innovation och tillväxt och deras betydelse växer ständigt. I begreppet stad ryms idag även stora regioner som binds samman av arbetsmarknad och pendling. Var människor väljer att bo och arbeta påverkar konkurrenskraft, tillgång på kompetens och hur samhällen utvecklas långsiktigt.

Långsam demografisk transition

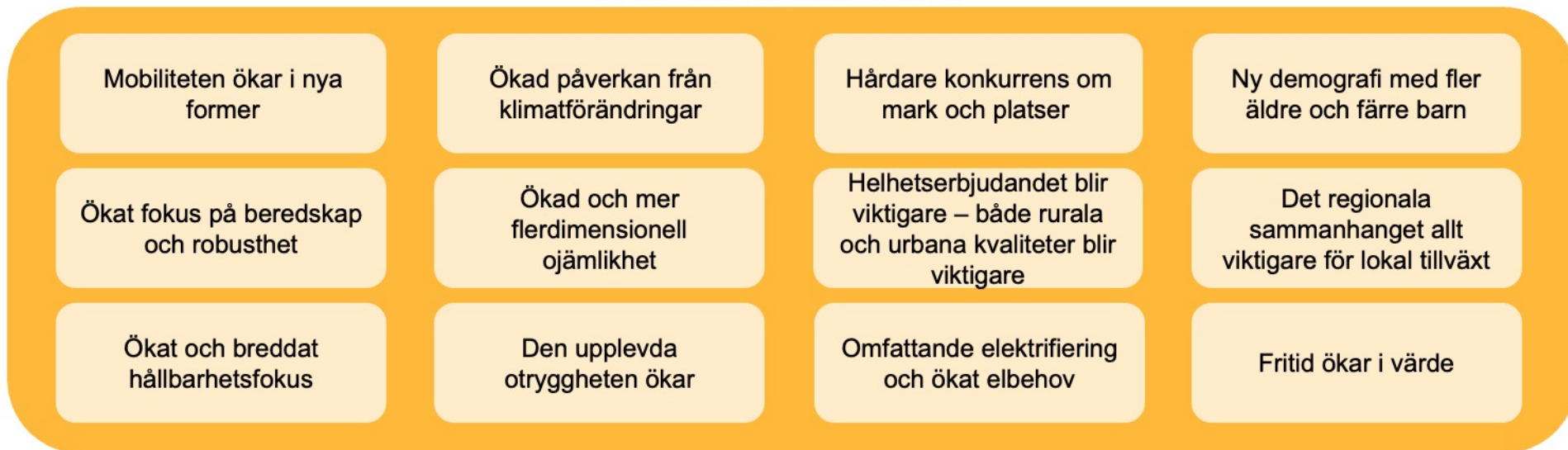
Medicin och välfärd har gett längre liv och minskad barndödlighet, samtidigt som födelsetalen sjunker. Befolkningen åldras snabbt, särskilt i väst, vilket sätter press på arbetskraft, ekonomi och välfärdssystem. Samtidigt förändrar migration och kulturell mångfald samhällens sammansättning och skapar nya möjligheter till utveckling.

12 trender

Dessa är trender som pågår i Sverige och bedöms vara de 12 trender med störst påverkan för Österåkers utveckling mot år 2040 som har avtryck på översiktsplanen.

OMVÄRLDSTRENDER

Mobiliteten ökar i nya former

Mobilitet genomgår en snabb omställning, även utan att hela fordonsflottan ännu är autonom. Nya mobilitetsformer växer fram – från hyrcyklar och elscootrar till bildelning och små autonoma transportrobotar. Dessa påverkar både rörelsemönster och hur det offentliga rummet används och planeras.

Utvecklingen drivs av människors vilja och möjlighet att ta sig längre sträckor snabbt, i kombination med mer flexibla vardagsliv. Samtidigt skapas nya kombinationsresor, där olika färdmedel används för olika delsträckor. Det utmanar tidigare normer för gator, parkering och resandeflöden – och ökar behovet av mångfunktionella ytor i stadsmiljön.

Även varutransporter påverkas, där små autonoma fordon kan användas för kortare leveranser. Detta kan i sin tur förändra förutsättningarna för lokal handel, etableringsmönster och vilka platser som upplevs som attraktiva besöksmål.

För översiktsplaneringen innebär detta att mobilitet inte längre enbart handlar om bilvägar och kollektivtrafik. Istället krävs planeringsstrategier som utgår från förändrade rörelsemönster, flexibla mobilitetslösningar och hur olika trafikslag delar på det fysiska utrymmet – både i tätorter och mindre samhällen.

Ökad påverkan från klimatförändringar

Effekterna av klimatförändringarna blir allt mer påtagliga och påverkar samhällen genom ökade temperaturer, förändrade vädermönster och återkommande extremväder. Skyfall, torka och värmeböljor syns allt oftare i både statistik och nyhetsflöden. Det innebär att kommuner behöver anpassa sina verksamheter för att möta nya risknivåer och samtidigt hantera stigande kostnader.

För att minska sårbarheten krävs investeringar i skyddsåtgärder som dräneringssystem, översvämningsskydd och klimatanpassade grönytor. Grönområden som parkområden och trädplanteringar kan bidra till att motverka värmeeffekter och förbättra mikroklimat, medan skuggade och svala platser blir viktiga vid förskolor, äldreboenden och andra offentliga miljöer.

Klimatrelaterade risker får konsekvenser för bostadsområden, infrastruktur, ekonomiska värden och livskvalitet. I översiktsplaneringen behöver robusthet mot klimatpåverkan integreras i allt från markanvändning och bygglov till naturvårdsstrategier – för att säkra ett långsiktigt hållbart samhälle.

Hårdare konkurrens om mark och platser

När städer och samhällen utvecklas med nya behov av bostäder, rekreation och klimatanpassad infrastruktur ökar trycket på hur mark används. Behovet av fler bostäder, grönområden och hållbara transportlösningar skapar en situation där olika samhällsintressen konkurrerar om samma ytor.

Samtidigt ökar kraven på att planera för samhällsviktig infrastruktur som skolor, förskolor, fritidsanläggningar och vård. Mellan 2014 och 2020 minskade exempelvis friytan per elev på grundskolors utemiljöer med knappt tre kvadratmeter och mellan 2023 och 2024 så visar en AI-analys av 344 städer i 62 länder att 75% av städerna minskat andelen grönyta.

I många kommuner växer också trycket på småhusmarknaden. I början av 2022 stod över 43 000 hushåll i tomtkö – en ökning med cirka 10 000 hushåll jämfört med bara två år tidigare. Det visar på ett växande intresse för egen bostad i kombination med minskad tillgång på attraktiv byggbar mark.

Denna ökade konkurrens ställer nya krav på samordning, långsiktig planering och tydliga prioriteringar i översiktsplanens föreslagna markanvändning. Hur framtidens samhälle utformas avgörs i stor utsträckning av vilka avvägningar vi gör redan idag.

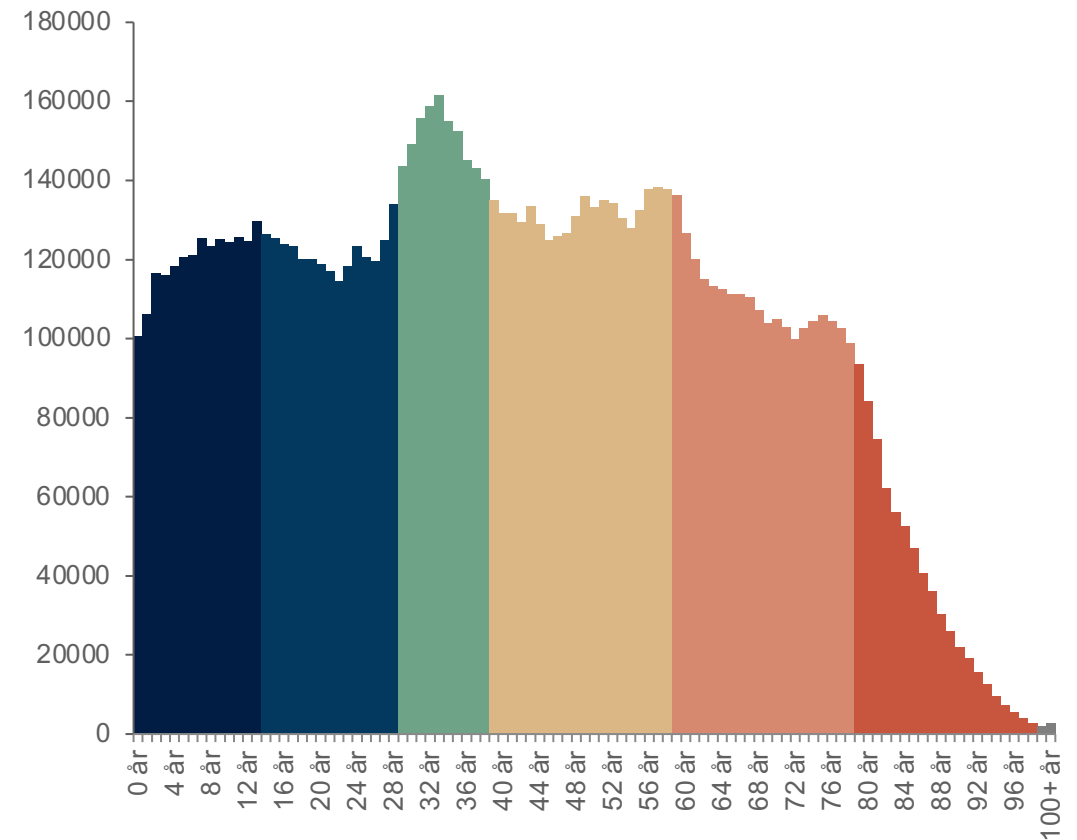

Ny demografi med fler äldre och färre barn

Befolkningssammansättningen förändras snabbt. I 169 av Sveriges 290 kommuner minskade folkmängden under 2024, och andelen äldre ökar kraftigt. Åldersgruppen 80+ väntas fördubblas till 2050, samtidigt som födelsetalen är historiskt låga. Sveriges födelsetal ligger på 1,43 barn per kvinna – den lägsta nivån någonsin uppmätt i landet. På sikt innebär detta färre barn i förskola och skola, samtidigt som antalet dödsfall väntas överstiga antalet födselar.

Parallellt med att allt färre barn föds, bor äldre kvar i sina hem i större utsträckning. Nästan 40 000 platser i särskilt boende har försvunnit sedan 1994, vilket förstärker principen om kvarboende. Med färre platser och ökade vårdbehov blir hemmet allt oftare fungerar som bostad, vårdplats och arbetsmiljö för omsorgspersonal.

För kommunal planering innebär denna demografiska utveckling betydande konsekvenser. Minskad andel unga och växande grupp äldre påverkar behov av bostäder, omsorgslösningar och infrastruktur. Strategier för långsiktig samhällsplanering behöver möta ett nytt normalläge där befolkningsantal, livsmönster och servicebehov förändras i grunden.

Ökat fokus på beredskap och robusthet

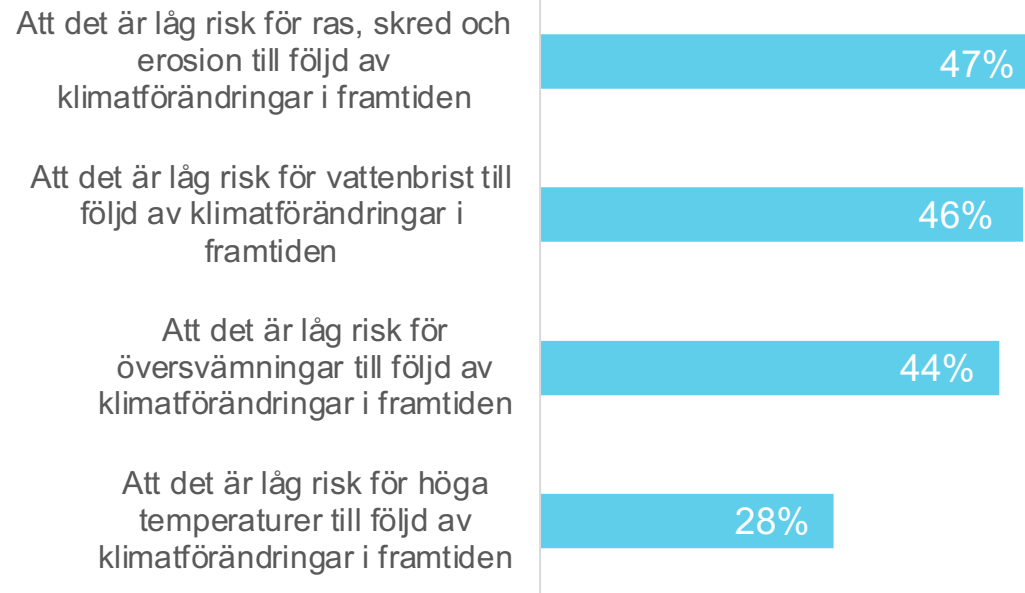
Medvetenheten om samhällets sårbarhet har ökat markant de senaste åren. Pandemier, extremväder, cyberhot och ett förändrat säkerhetspolitiskt läge har lyft frågor om beredskap och robusthet högre – både i samhällsdebatt och i konkret planering.

Klimatförändringar med återkommande översvämningar, torka och rasrisk ställer nya krav på infrastruktur, bebyggelse och dricksvattenförsörjning. Samtidigt har den geopolitiska utvecklingen ökat medvetenheten om hot som sabotage, desinformation och cyberattacker. Även livsmedelsförsörjning lyfts som en central aspekt – där behovet av lokal och regional produktion samt kortare distributionskedjor blivit allt mer påtagligt. Under 2025 stärks detta ytterligare med satsningar från regeringen.

För kommuner innebär detta att robusthet behöver vägas in tidigt i samhällsplaneringen. Invånarnas trygghet och framtida boendepreferenser påverkas redan idag – exempelvis anger 47 procent att låg risk för ras och erosion är avgörande vid val av bostadsort. Frågor om säkerhet, redundans, klimatanpassning och försörjningskapacitet – inklusive tillgång till livsmedel – behöver därför bli en integrerad del av översiktsplanens helhetsperspektiv.

Vad tycker du är viktigt för att en boendeplats ska vara attraktiv för dig?

Andel som svarar 6–7 på en skala där 1 = Inte alls viktigt, 7 = Helt avgörande.

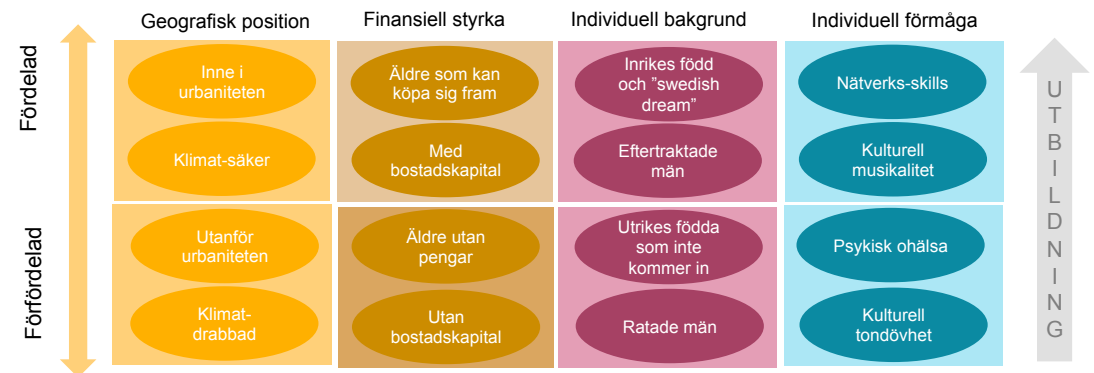
Källa: Kairos Future, Svenskarnas flytt- och boendepreferenser (2023)

Ökad och mer flerdimensionell ojämlikhet

Ojämlikhet har traditionellt mätts i ekonomiska termer, men i ett mer komplext samhälle syns nu fler dimensioner som påverkar människors livschanser – såsom geografi, bakgrund, bostadskapital, hälsa och social förmåga. Boendeplats avgör i allt högre grad tillgången till arbete, välfärdstjänster och trygghet, men också hur klimatförändringar märks i vardagen.

Automatisering, ökade utbildningskrav och förändrade arbetsvillkor förstärker klyftor mellan dem som kan anpassa sig och dem som riskerar att hamna efter. Äldre utan bostadskapital, utrikesfödda med språkbarriärer eller individer med psykisk ohälsa är exempel på grupper som i högre grad riskerar marginalisering.

För samhällsplaneringen innebär detta att samhällsstrukturen blir mer fragmenterad – med olika förutsättningar och utvecklingsvägar i olika delar av kommunen. För att motverka en växande rumslig ojämlikhet krävs en översiktsplanering som aktivt främjar socialt blandade miljöer, god tillgång till utbildning och service samt inkluderande offentliga rum.

Källa: Kairos Future, *Framtidens ojämlikhet* (2018)

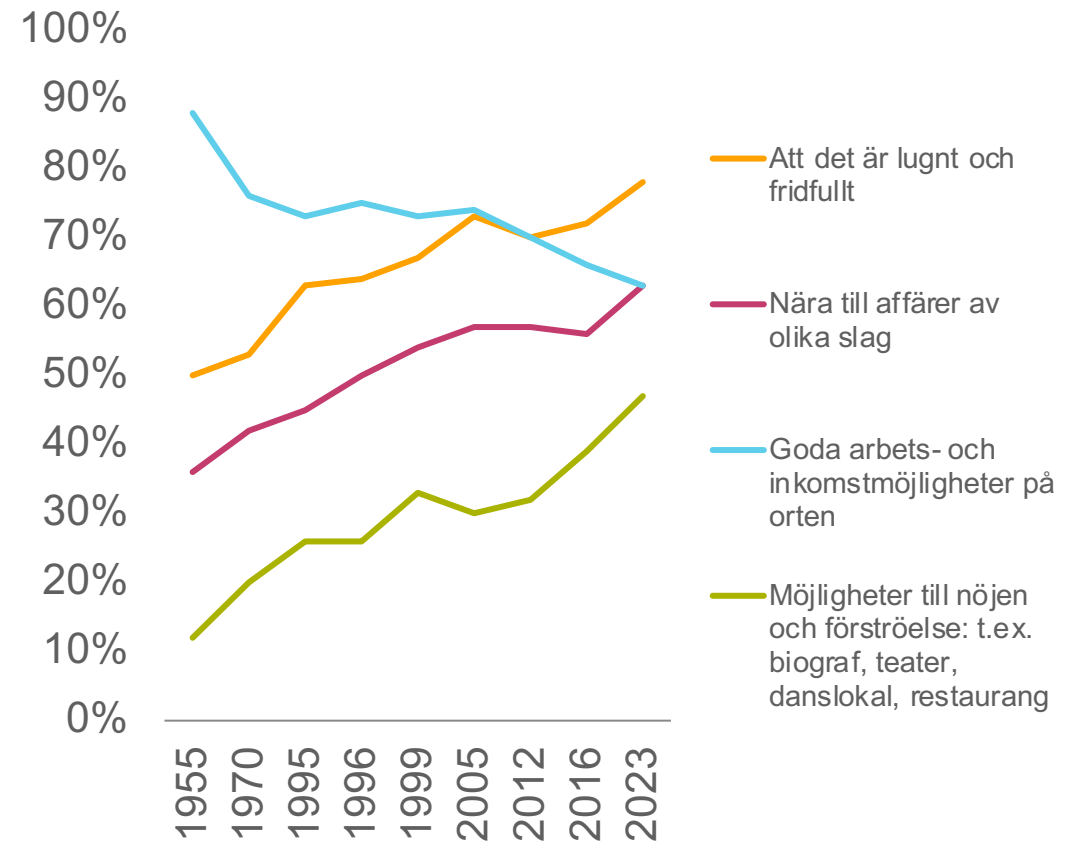
Helhetserbjudandet blir viktigare – både rurala och urbana kvaliteter blir viktigare

Människors förväntningar på vad en plats ska erbjuda för att anses attraktiv växer över tid.

Det räcker inte längre med lugn och trygghet – även om dessa fortsatt är högt värderade kvaliteter. Allt fler värdesätter även tillgång till kulturutbud, nöjesliv, restauranger, shopping och service. Mellan 2015 och 2023 har andelen som anser att dessa faktorer är mycket viktiga ökat markant.

Samtidigt finns en långsiktig trend där även traditionellt urbana värden vinner mark – inte bara i staden. Även i mer rurala miljöer ökar efterfrågan på sådant som förr ansågs tillhöra stadens domäner. Det ställer krav på kommuner att planera för en balans mellan närhet till stadens utbud och lokalt attraktiva kvaliteter som grönska, lugn och småskalighet.

Kranskommuner till större städer, så som Österåkers kommun, har en fördel i denna utveckling. De kan kombinera ett varierat helhetserbjudande – lugn på plats och urban puls inom räckhåll. Det är just den kombinationen som framtidens attraktiva platser tycks behöva leverera.

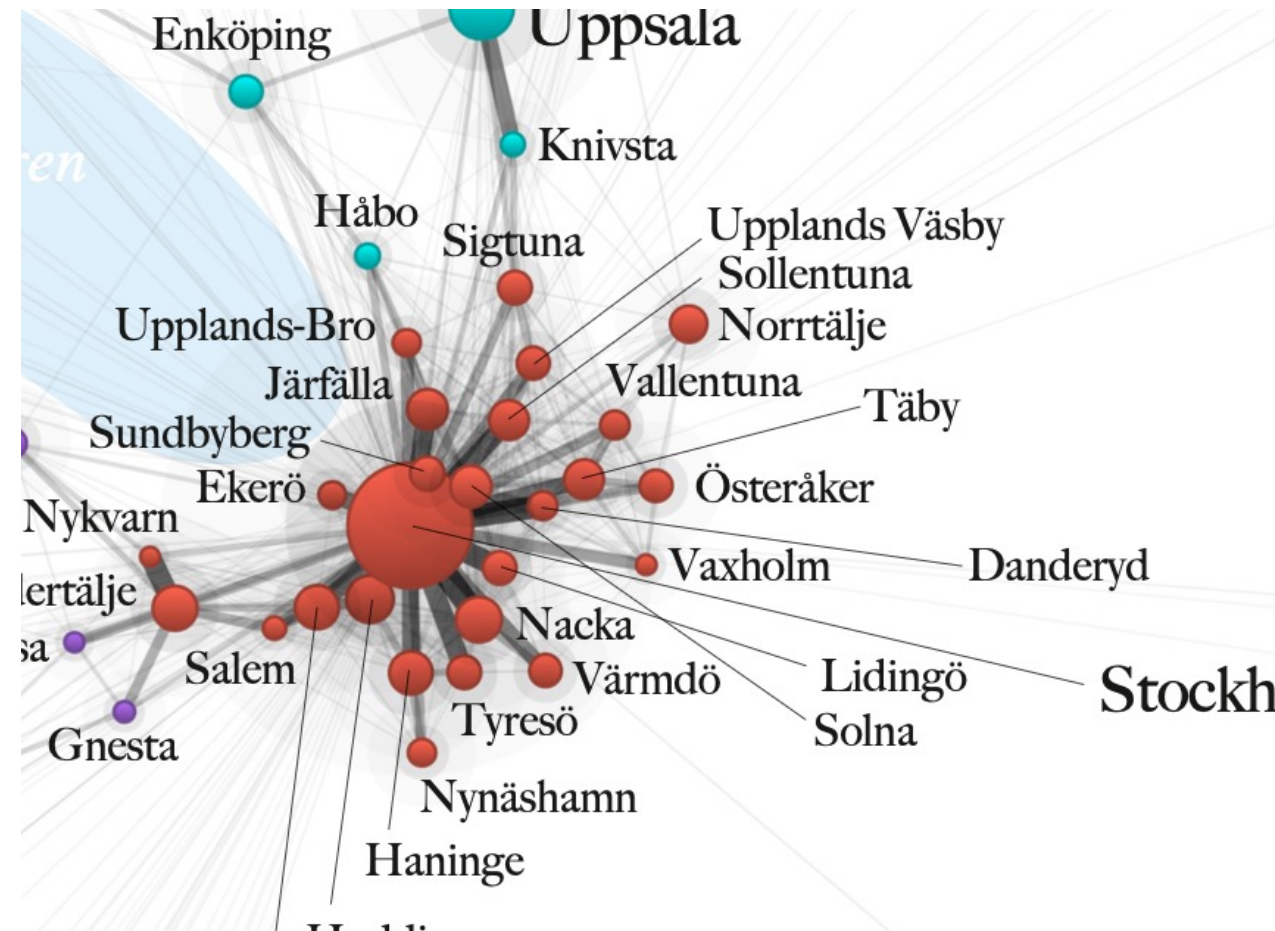
Det regionala sammanhanget allt viktigare för lokal tillväxt

Sverige urbaniseras främst på regional nivå, där storstadsregionernas kranskommuner växer mest. Många större städer har negativt inrikes flyttnetto, medan omkringliggande kommuner växer genom inflyttning. Kransbygden har därmed blivit ett nytt nav för befolkningstillväxt.

Drivkrafterna bakom flyttar förändras också. En växande majoritet av svenskarna väljer plats före jobb – för många så finns möjligheten till jobb på många plaster. Flyttmönstren är livsfasmässiga: unga söker sig till stadsmiljöer, barnfamiljer till trygga pendlingsorter och äldre till mindre orter.

Kommuner med starka kopplingar till regionala kluster har bäst förutsättningar att attrahera invånare. Genom närhet till arbetsmarknad, service och livskvalitet kan de möta efterfrågan på både tillgänglighet och trygg plats.

För översiktsplaneringen blir det avgörande att förstå kommunens roll i det regionala sammanhanget – som boendeort, funktionskomplement eller nischad aktör. Samordnad fysisk planering inom regionen stärker den lokala attraktionskraften.

Ökat och breddat hållbarhetsfokus

Hållbarhet har blivit en alltmer styrande faktor i hur den fysiska miljön planeras och gestaltas. Från att ha varit en övergripande princip i samhällsplaneringen växer hållbarheten nu in i konkreta beslut om markanvändning, bebyggelsestruktur och infrastruktur. Det handlar inte bara om energi och miljö – utan också om social hållbarhet, hälsa, biologisk mångfald och cirkulära resurser.

Grönska och ekosystemtjänster integreras i byggnader och offentliga miljöer. Samtidigt växer behovet av bostäder som är tillgängliga för fler, genom nya boendeformer, delningslösningar och kostnadseffektiva normhyresmodeller.

Det breddade hållbarhetsfokuset innebär dock även att det ofta kan uppstå målkonflikter mellan olika typer av hållbarhetsmål. Detta tillsammans med bla ökat fokus på beredskap och robusthet gör att kraven blir starkare på att göra sådant som gör skillnad på riktigt och inte enbart syns. Målkonflikterna drivs även i sig själv av den breddade definitionen på hållbarhet.

För översiktsplanen innebär det att hållbarhetsmål inte längre kan stå som egna kapitel – de måste konkretiseras i hur kommunen växer, var det byggs, hur vi förflyttar oss och hur resurser cirkulerar inom det lokala systemet. Det hållbara samhället tar form redan i strukturen.

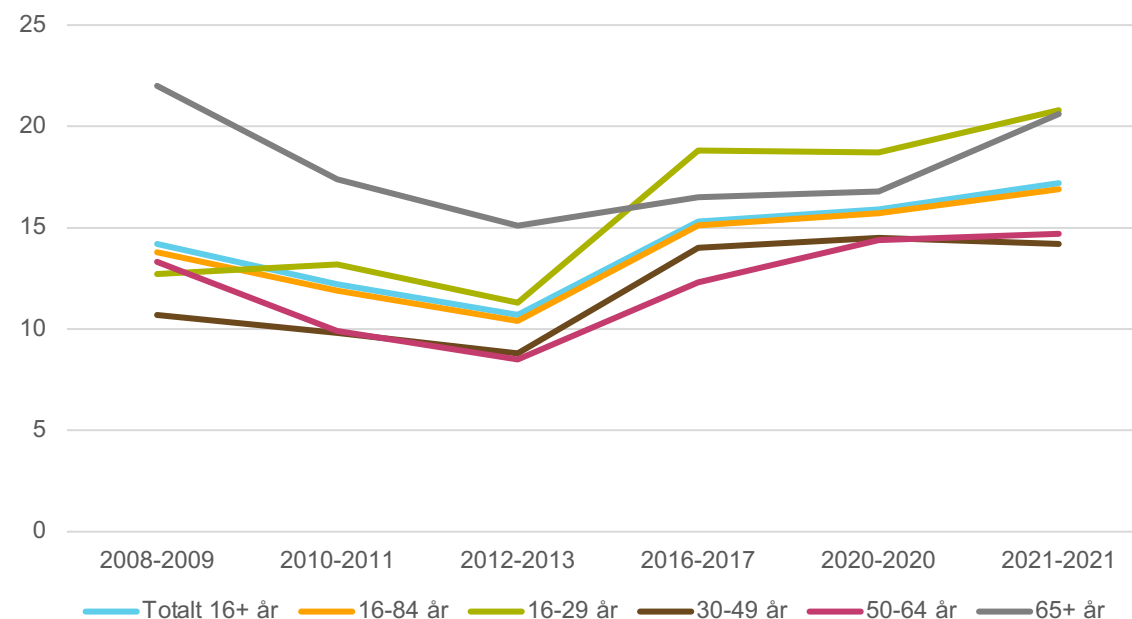
Den upplevda otryggheten ökar

Upplevd otrygghet har ökat under en längre tid och är idag en central samhällsfråga. Enligt den nationella trygghetsundersökningen från Brå upplever 28 procent av svenskarna otrygghet vid sena utevistelser i det egna bostadsområdet. Samma rapport visar att över hälften av befolkningen (52 procent) uttrycker oro för brottsligheten i samhället – en tydlig ökning från 2013.

Särskilt utsatta grupper är kvinnor och unga vuxna. Bland kvinnor är det 36 procent som uppger att de känner sig otrygga, och för unga i åldern 16–24 år är motsvarande siffra också hög. Oro för brott påverkar även beteenden – exempelvis visar SCB:s statistik att en växande andel av befolkningen avstår från att gå ut.

Den ökade otryggheten ställer krav på hur den byggda miljön utformas och planeras. Faktorer som bebyggelsestruktur, siktlinjer, belysning, tillgång till mötesplatser och rörelsestråk påverkar människors upplevda trygghet. I översiktsplaneringen blir det därför viktigt att integrera trygghetsaspekter redan i den långsiktiga mark- och stadsutvecklingen – för att skapa tillgängliga, levande och socialt hållbara miljöer. För kommuner som Österåker som idag har en högre upplevd trygghet så kan det både vara en konkurrensfördel men också viktigt att bevara.

Avstått från att gå ut

Andel av befolkningen som angett att man har avstått från att gå ut. Källa: SCB, undersökning om levnadsförhållanden

Omfattande elektrifiering och ökat elbehov

Elektrifiering är en avgörande del i omställningen till ett mer hållbart samhälle. Allt fler sektorer – från privatbilism till industri, transport, vård och offentlig service – är beroende av tillgång till stabil och tillräcklig el. Enligt Energimyndigheten kan Sveriges elbehov fördubblas till år 2035, vilket ställer stora krav på utbyggnad av elnät, produktion och effektkapacitet.

Utbyggnaden av laddinfrastruktur och elektrifierade lösningar sker i snabb takt, samtidigt som brist på eleffekt redan idag skapar flaskhalsar i vissa regioner. Företag i elintensiva branscher upplever svårigheter att etablera eller expandera sin verksamhet, vilket påverkar kommuners attraktivitet och näringslivsutveckling.

För översiktsplaneringen innebär detta att frågor om energiinfrastruktur får en mer central roll. Lokalisering av ny bebyggelse, industrier och logistiklösningar behöver vägas mot elnätets kapacitet och möjligheterna till framtida effektförsörjning. En långsiktig och samordnad strategi för energiplanering blir avgörande för att skapa robusta, hållbara och konkurrenskraftiga samhällen.

Fritid ökar i värde

Fritiden har blivit en av de viktigaste faktorerna för livskvalitet – särskilt bland unga, men i ökande grad även bland bredare befolkningsgrupper.

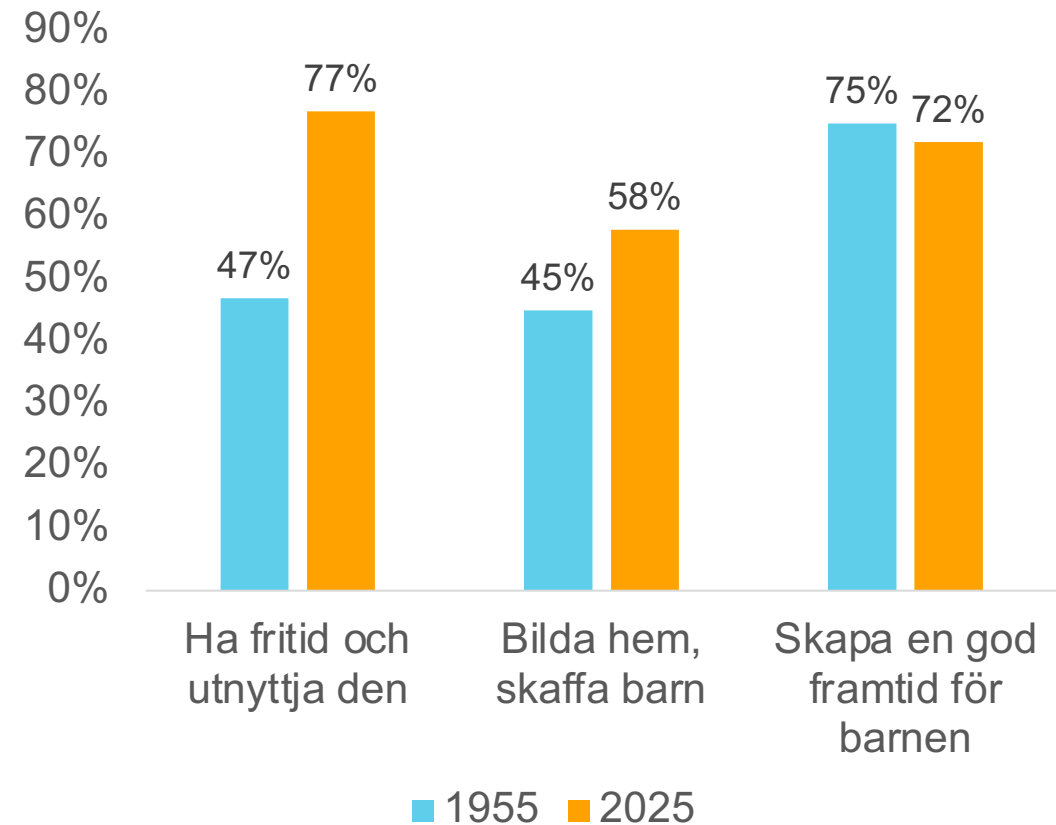
En tydlig värderingsförändring är på väg att etablera sig: i Kairos Futures undersökningar uppger två av tre svenskar att de hellre vill ha så mycket fritid som möjligt än att fokusera på karriär. Samtidigt visar förflyttningen i arbetslivsvärderingar att trygghet och frihet är viktigare än traditionella drivkrafter som belöning eller engagemang – en utveckling som syns både hos kvinnor och män.

För unga prioriteras fritid till och med högre än att bilda familj eller skapa framtid för barnen. Det som tidigare sågs som balans ses nu som ett ideal: livet ska vara meningsfullt, inte bara effektivt.

För översiktsplanen betyder detta att fritidskvaliteter – som tillgång till natur, idrott, kultur, rekreation och levande mötesplatser – måste integreras i samhällsstrukturen. Det handlar inte längre om att planera för fritid som ett komplement, utan som en kärnfunktion i den fysiska miljön. I konkurrensen om invånare, inte minst yngre generationer, blir kommunens fritidserbjudande en avgörande attraktivitetsfaktor.

Vad är viktigt för dig just nu? (Unga)

Avslutande sammanfattning och rekommendationer

Styrkor och möjligheter

Österåkers starkaste profil är kopplad till natur- och rekreationsmiljöerna, skärgården och den höga upplevda tryggheten. Dessa kvaliteter ger både en stark identitet och en attraktiv livsmiljö för nuvarande och framtida invånare. Närheten till Stockholm och tillgången till kollektivtrafik förstärker detta ytterligare och gör kommunen till ett konkurrenskraftigt alternativ i regionen.

En viktig möjlighet ligger i att bygga vidare på de kvaliteter som redan finns. Utveckling av stationsnära lägen kan ge fler bostäder och service utan att ta ny mark i anspråk, samtidigt som knutpunkterna kan förstärkas som nav för både vardag och fritid. Att skapa fler mötesplatser – både sociala och kommersiella – kan bidra till sammanhållning, identitet och attraktivitet.

Österåker har också potential att profilera sig inom hållbar samhällsplanering. Genom att integrera klimatanpassning, resiliens och cirkulära lösningar i utvecklingen kan kommunen både möta framtida utmaningar och stärka sin attraktionskraft. Det kan handla om multifunktionella ytor som förenar lek, rekreation och krisberedskap, eller om satsningar på lokal energi

och resurseffektivitet. På så sätt kan styrkorna förstärkas och nya möjligheter tas till vara på ett långsiktigt sätt.

Sammantaget lyckas Österåker mycket väl med den väldigt viktiga målgruppen barnfamiljer. Dessa uppskattar flera av Österåkers kvaliteter och ger Österåker möjlighet att väga upp mot den demografiska förändringen med fler äldre och färre barn.

Svagheter och hot

Österåker står också inför utmaningar som kräver tydliga prioriteringar. Kommunens geografi med många spridda orter kan innebära höga kostnader för service och infrastruktur och göra det svårt att skapa jämlika förutsättningar för invånarna. Bilberoendet är stort, och trots närheten till regioncentrum riskerar vissa orter att hamna i ett sårbart läge om kollektivtrafik och service inte räcker till.

Bostadsstrukturen som domineras av småhus gör att unga vuxna ofta lämnar kommunen i jakt på andra boendeformer och mer urbana värden än vad Österåker kan erbjuda. Samtidigt växer andelen äldre snabbt, vilket innebär ökade behov av tillgängliga bostäder, vård och omsorg. Om detta inte hanteras riskerar kommunen att få en obalanserad demografi med negativa effekter för arbetsmarknad, skattebas och service.

Det finns också risker kopplade till exploatering och tillväxt. Ett högt tryck på nya bostäder och verksamheter kan leda till att grönytor och rekreationsområden försvinner, vilket i förlängningen kan minska kommunens attraktivitet. Klimatförändringar med översvämningar, stigande vattennivåer

och andra extremväder förstärker denna problematik. Till detta kommer ett begränsat utbud av kultur- och nöjesliv, vilket kan försvaga kommunens förmåga att locka och behålla unga invånare.

Hoten handlar därmed inte bara om externa faktorer utan också om interna begränsningar – och risken att Österåker förlorar de värden som idag är dess styrka, om de inte hanteras i tid.

Prioriteringar för det fortsatta arbetet

Österåker behöver framåt ta tillvara styrkorna samtidigt som de långsiktiga utmaningarna adresseras. Fyra områden framstår som särskilt viktiga att prioritera i översiktsplanen:

1. **Värna och utveckla natur- och rekreativmiljöerna**

Natur, skärgård och grönområden är kommunens främsta profilbärare. För att behålla attraktiviteten krävs både skydd och utveckling – till exempel genom bättre tillgänglighet, skapande av områdes-skydd, nya rekreativstråk och multifunktionella ytor som stärker vardagsliv och beredskap.

2. **Stärka Ortsstrukturen och knutpunkterna**

Den spridda bebyggelsen innebär att roller och ambitionsnivåer behöver tydliggöras. Översiktsplanen bör ange vilka orter som ska fungera som regionala respektive lokala noder, och vilken service, mobilitet och bebyggelseutveckling som hör till respektive nivå.

3. **Komplettera bostadsutbudet med mer tjänster och service**

Caféer och restauranger, kultur och nära handel blir allt viktigare och behöver ett tydligt fokus för att vändas till en framgång för kommunen. Att kombinera god planering för kommande byggnation med destinationsutveckling kan bygga ett mer attraktivt Österåker både för nuvarande och kommande invånare samtidigt som det förstärker förutsättningarna för att på ett balanserat sätt möta den demografiska utvecklingen.

4. **Bygga robusthet och långsiktig hållbarhet**

Klimatanpassning, energilösningar och resiliens behöver integreras i planeringen från start. Det handlar inte bara om att möta risker utan också om att skapa attraktiva och trygga miljöer som fungerar både i vardag och vid kris.

Rekommendationer för det fortsatta arbetet

Utgå från kommunens unika kvaliteter som drivkraft i utvecklingen, snarare än att försöka imitera andra kommuners profil.

Arbeta med tydliga prioriteringar i översiktsplanen – hellre ett begränsat antal vägval som kan genomföras än en bred katalog av ambitioner.

Integrera social hållbarhet i samhällsbyggandet genom satsningar på mötesplatser, kultur och idrott som stärker gemenskap och attraktionskraft.

Sätt mobilitet i centrum, Österåkers läge som del av en storstadsregion ställer krav på fungerande pendling. Samtidigt är det viktigt att Österåker följer med i den pågående, och framtida, mobilitetsutvecklingen. Samtidigt bör friluftskommunen Österåker bredda mobiliteten till fritiden.

Sammanfattande reflektioner

Arbetet med omvärldsanalysen och SWOT-sammanställningen visar att Österåker har goda förutsättningar att möta framtiden, men också att kommunen står inför viktiga vägval i samband med översiktsplanen. Sammantaget framträder en bild av en kommun med stark attraktionskraft, höga ambitioner och stora möjligheter – men där utvecklingen behöver styras för att viktiga värden inte ska gå förlorade.

Österåker har en stark grund att bygga vidare på. Den nya översiktsplanen kan bli ett verktyg för att styra utvecklingen så att både attraktionskraften och den långsiktiga hållbarheten stärks. Genom att tydligt formulera riktning och samtidigt skapa flexibilitet kan planen ge kommunen handlingsutrymme i en tid av förändring.

Om Kairos Future

The logo for Kairos Future is displayed on a black rectangular background. The word "KAIROS" is written in a bold, yellow, sans-serif font, and the word "FUTURE" is written below it in a bold, white, sans-serif font.

Kairos Future är ett internationellt konsult- och analysföretag som hjälper offentlig sektor, idéburna organisationer och företag att förstå och forma sin framtid. Genom trend- och omvärldsanalys, innovation, strategi och mjukvarustöd för AI-driven analys, omvärldsbevakning och innovation, hjälper vi våra kunder att omsätta de stora sammanhangen i konkret handling. Kairos Future grundades 1993, vårt huvudkontor finns i Stockholm och vi har egna kontor eller samarbetspartners över hela världen.

Medverkande konsult i rapportens framtagande har varit Cecilia Löfgreen.

För mer information se www.kairosfuture.com.